

אכילה, אלא בכל האיטורים (מנחת חינוך מצוה פט אות ג, וראה שם אם בפחות מכזית אסור משום 'חצי שיעור', וראה שם אות ז שהסתפק אם עובר בחמץ נוקשה, וראה שיעור רבי דוד פוברסקי אות שצג ו-שצז).

רבי יהודה אומר אף התמיד של בין הערבים של ערב הפסח ששחטו על החמץ (רש"י). אך בזה אינו חייב אלא כשהחמץ הוא של השוחט עצמו ולא כשהוא של אחד מישראל, ושלא כמו שוחט פסח על החמץ שחייב גם כשיש חמץ לאחד מבני החבורה [כמבואר להלן (ע"ב)] (תוס' מנחות עה, ב). וטעם החילוק הוא, שבפסח חייב על חמץ של אחד מבני חבורה משום שדורשים מהסמיכות בפסוק של 'לא תשחט על חמץ דם זבחי' ל'לא ילין לבוקר זבח חג הפסח', שכל ישנו ב'לא ילין' ישנו ב'לא תשחט' [כמבואר להלן (שם)], אבל בתמיד, אף שכל ישראל שותפים בו, מכל מקום אינם מצווים על 'לא ילין' ולכן אינם בכלל 'לא תשחט' (קרבן אהרן שם). ועוד, שבקרבן פסח כל אחד מבני החבורה הוא בעליו של הקרבן, מה שאין כן בתמיד שהוא קרבן ציבור ואינו שייך לכל יחיד ויחיד (ח"י הגר"י שם), שקרבן ציבור אין לכל אחד ואחד חלק מסויים בו, אלא הוא קרבן של הציבור כולו (קהלות יעקב עקב סוטה סוף א). ואפילו אם לרוב ישראל יש חמץ אינם עוברים (הגר"י בחי הגר"ח סטנסיל כד).

רבי שמעון אומר וכו' וְשָׁלַל לְשִׁמּוֹ פָטוּר, כיון שהקרבן פסול, ולדעת רבי שמעון (ראה חולין פא, ב ו-פה, א) שחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה (רש"י), וכן משמע ברבנו חננאל, אבל לדעת חכמים (שם) ששחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, חייב גם כששחט שלא לשמו. ואף לדעת רבי שמעון אינו פטור אלא בשחיטה שלא לשמו, משום שחיטה שאינה ראויה, אבל בזריקה או בהקטרה שלא לשמו משמע שמודה שחייב, על אף שהקרבן נפסל, כיון שהשחיטה ראויה היא (שערי המלך קרבן פסח א, ה). ויש שכתב, שהטעם הוא לפי שקרבן פסול אינו קרוי זבח (מאיר, וראה גם רמב"ם בפיה"מ שכתב שאינו נחשב קרבן פסח), ולכן אינו בכלל הלאו של 'לא תשחט על חמץ דם זבחי', לפי ש'זבחי' משמע זבח כשר ולא זבח פסול. ולטעם זה פטור גם לדעת חכמים ששחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, ופטור גם בזריקה ובהקטרה שלא לשמו, כיון שאינו קרוי 'זבחי' (לקוטי הלכות זבח תודה; שפת אמת).

גְּמָרָא. לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיִּיב עַד שִׁיְהִי הַחֲמֵץ לְשׁוֹחֵט, ומהלשון להלן 'או לאחד מבני חבורה', משמע שאם יש חמץ לשוחט, חייב גם אם אינו מבני החבורה, ואם יש חמץ לאחד מבני החבורה, חייב גם אם אינו השוחט. אולם בירושלמי כאן (הובא ביפה עינים) מבואר, שלריש לקיש אינו חייב אלא אם יש חמץ לשוחט שהוא אחד מבני חבורה [ולרבי יוחנן אף אם אינו מבני החבורה, וכן אם יש לאחד מבני חבורה אף אם אינו השוחט] (רע"א, שנקט שדברי ריש לקיש כאן ובידולשמי סותרים זה את זה). ויש שכתב, שבין לדעת ריש לקיש כאן ובין לדעת ריש לקיש בירושלמי אם יש לאחד מבני החבורה חייב, ואפילו אינו השוחט (בית צחק ח"מ דרשות ב, ג, ראה שם לביאור לשון הגמ').

או לזוֹרֵק, שאם היה חמץ לזורק את הדם, חייב הזורק, וכפי שדרשו במכילתא מ'דם זבחי' לרבות את הזורק. וגם השוחט חייב על חמצו של הזורק, אף שלו עצמו אין חמץ (ריב"ז), ובלבד שידע השוחט בשעת שחיטה שיש לזורק חמץ (מאיר). ויש שכתבו, שאין הכוונה שהשוחט עובר על חמצו של הזורק, כי מי יודע בשעת שחיטה אם יהיה זה הזורק (צל"ח ברש"י ד"ה חייב; מנחת חינוך מצוה פט אות ג). וכמו כן הזורק אינו עובר אם יש חמץ לשוחט, כי בשעת הזריקה כבר אין לשוחט שייכות עם הקרבן (מנחת חינוך שם אות ד).

לִימָא קִסְבְּרִי אַחֲרֵים אֵינָה לְשַׁחֲטָה אֶלָּא בְּסוּף, וְאַחֲרֵים היינו רבי מאיר (רש"י, כמבואר בהוריות יג, ב), ואם כן קשה על רב אחא בריה דרב איקא שאמר בחולין (קכח, א) שלרבי מאיר ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף (מצפה איתן, וראה מה שביאר המהרש"ל).

וְהוּצִיא בְּפִיו לְעֶרְלִים וְלֹא הִסְפִּיק לומר למולין, ומחשבה לבד אינה פוסלת בקדשים אלא כשמוציאה בפיו (רש"י), שאם היה די במחשבה לבד, לא היה הקרבן נפסל מחמת שלא הספיק לומר למולין, שהרי גמר בלבו שיהיה גם למולין (ר"י בתוס', וראה גם ביאורנו לעיל נט, ב ד"ה ופסול). ומה שבכל מקום נקרא 'פסול מחשבה', הוא לאו דוקא (שם), רק שכיון שאינו עושה מעשה, נקרא מחשבה בעלמא (תוס' זבחים ד, ב). ויש שכתב, שמחשבה לבד פוסלת בקדשים גם אם לא הוציא בפיו (משנה למלך פסולי המוקדשין יג, א, ממשמעות לשון הרמב"ם שם), ומכל מקום באופן שרצה לומר בפיו אין המחשבה פוסלת, ומשום כך בסוגייתנו כיון שרצה לומר למולין ולא הספיק, אינו נפסל במחשבה לבד (שיטמ"ק ב"מ מג, ב, בשם תוס' שאנן), שבכל מקום שמועילה מחשבה לבד, אין זה אלא כשגמר בלבו בלבד, ולא כשגמר בלבו להוציא בשפתיו (אפקי ים א כד, ח).

וּרְמִינָהּ הַמִּתְכַּיִן לומר תְּרוּמָה וְאָמַר מַעֲשֶׂה וכו' או שְׁאֵינִי נִכְנֵס לְבֵית זֶה וְאָמַר לָזֶה וכו' לא אָמַר כְּלוּם עַד שִׁיְהוּ פִּי וְלִבּוֹ שׁוֹיִן, ולדעת הסוברים שבקדשים צריך דיבור ולא מועילה מחשבה [ראה לעיל בסמוך], הקושיא היא רק מנדר שאין פיו ולבו שוים, כיון שגם בנדרים צריך ביטוי שפתיים ומכל מקום צריך שיהיו פיו ולבו שוים, אבל מתרומה לחוד לא קשה, שהרי תרומה מועילה במחשבה כמבואר בשבועות (כו, ב), ואם כן יש לומר משטעם זה כשאין פיו ולבו שוים לא חל דיבורו (אחיעזר ב כד, ב).

ומה שהקשתה הגמ' מהמשנה בתרומות אף ששם יש סתירה גמורה בין מחשבתו לדיבורו, שהתכוין לומר בית זה וטעה ואמר בית אחר, ואילו בסוגייתנו מדובר כשרצה לומר גם למולין וגם לערלים אלא שלא הספיק לומר אלא לערלים, ואם כן לכאורה היה אפשר לחלק ולומר שרק באופן זה סבר רבי מאיר שהולכים אחר דיבורו משום שע"פ התכין לומר לערלים ולא טעה בלשונו, מכל מקום השוותה הגמ' ביניהם, כי גם בסוגייתנו נחשב ש'אין פיו ולבו שוים', מאחר שבפועל יש סתירה בין מחשבתו לדיבורו, שמחשבתו היא מחשבה כשריה ואילו דיבורו הוא דיבור פסול, והוא לא רצה שיחול לערלים לבד ויפסל (אחיעזר שם, ו).

מְשַׁנֶּה. הַשׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח עַל הַחֲמֵץ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, אם החמץ שברשותו הוא בשיעור כזית (רמב"ם קרבן פסח א, ה), שכשם שאיסור 'בל יראה' בחמץ הוא בכזית [לדעת בית הלל במשנה בביצה (ב, א)], כך גם איסור השחיטה על החמץ, ויש להשוותם זה לזה לפי שאיסור השחיטה על החמץ הוא תוספת על איסור 'בל יראה', שמלבד האיסור הכללי שלא יהא חמץ ברשותו, ישנו איסור נוסף על השוחט את הפסח וחמץ ברשותו (שפת אמת, וראה שם בשם הירושלמי כאן, שהסתפק לדעת בית שמאי [במשנה שם] האם משווים איסור זה לאיסור אכילת חמץ שהוא בכזית גם לשיטתם, או לאיסור 'בל יראה' שהוא בככותבת לשיטתם). [ומבואר מזה, שהאיסור הוא מצד החמץ, שאסור להשהות חמץ ברשותו בשעת שחיטת הפסח, וכאיסור 'בל יראה', ולא מצד הקרבן, שאסור לשוחטו כשיש ברשותו חמץ (ראה משאת משה פסחים פה וחי רבי אריה לייב א, יב, וראה עוד בענין זה להלן ע"ב ד"ה ומק"ל)]. ויש שכתב, שההלכה למשה מסיני ששיעורים הם בכזית לא נאמרה רק באיסורי